

خلاصه درس ۱۵ - مطالعات اجتماعی پایه هشتم (حمله چنگیز و تیمور به ایران)

مغولان اقوام بیابانگردی بودند که در سرزمین مغولستان واقع در شمال چین و جنوب سیبری می‌زیستند. به دلیل آب و هوای سرد و خشک منطقه، آنها شیوه زندگی کوچ نشینی و دامداری را برگزیدند.

قبایل مغول به خاطر افزایش جمعیت و کمبود مراتع ناگزیر بودند برای تامین زندگی به غارت یکدیگر و همسایگان روی آورند.

یاسای چنگیزی

چنگیز رئیس یکی از قبایل مغول پس از تشکیل حکومت برای اداره کشور مجموعه قوانینی را تدوین و به اجرا گذاشت که به **یاسای چنگیزی** معروف بود.

یکی از اصول مهم «یاسا» آن بود که: کسانی که خود را تسلیم سپاه مغول می‌کردند، از قتل و غارت در امان بودند، اما آنان که مقاومت می‌کردند، باید قتل عام و غارت می‌شدند.

مغولان پس از تشکیل حکومت، نفست به چین حمله کردند و شهر پکن را تسخیر کردند سپس با فتح سرزمین‌های غرب مغولستان به مرزهای ایران نزدیک شدند.

هجوم مغولان به ایران

در زمان سلطان محمد خوارزمشاه وقتی اعضای یک کاروان تجاری مغول به یکی از شهرهای ایران آمده بودند، به دستور حاکم آن شهر به جرم جاسوسی دستگیر و کشته شدند. چنگیز خان این موضوع را بهانه قرار داد و با لشکری عظیم به ایران هجوم آورد.

سلطان محمد خوارزمشاه در مقابله با مغولان دچار بیم و هراس شد و فرار کرد. فرار او روحیه سپاهیان و مردم را ضعیف کرد. سلطان جلال‌الدین پسر و جانشین سلطان محمد خوارزمشاه نیز با وجود مقاومت زیاد به دلایل زیر نتوانست کاری از پیش ببرد:

- ❖ اختلافات و درگیری‌های داخلی
- ❖ عدم حمایت از سوی سرداران و حاکمان محلی و خلیفه عباسی.

نتایج حمله مغول به ایران:

- ❖ بسیاری از ایرانیان جان باختند و تعداد زیادی اسیر و آواره شدند.
- ❖ ترس و وحشت سراسر ایران را فراگرفت و مردم دچار سرخوردگی شدند.
- ❖ میل به گوشه گیری و دوری از اجتماع در جامعه، رواج یافت.
- ❖ شهرها و آبادی‌های زیادی ویران شد و آسیب فراوانی به مزارع کشاورزی و قنات‌ها وارد آمد.
- ❖ مساجد، مدارس و کتابخانه‌ها را خراب کردند و کتاب‌ها را سوزاندند.

حکومت ایلخانان

پس از مرگ چنگیز ادامه فتوحات مغولان در ایران و سرزمین‌های اسلامی به **هلاکو** نوه چنگیز واگذار شد.

هلاکو نخست **اسماعیلیان** را از بین برد، سپس با تسخیر بغداد **خلافت عباسی** را برانداخت.

هلاکوخان پس از نابودی خلافت عباسی، حکومت ایلخانان را تأسیس کرد.

در دوران فرمانروایی سلسله ایلخانان، ایران از نظر سیاسی یکپارچه و متحد شد و حکام و سرداران محلی تحت حاکمیت و سلطه مغولان قرار گرفتند

پس از مرگ **آخرین ایلخان مغول (ابوسعید)** حکومت ایلخانان فرو پاشید.

قیام سربداران

یکی از مهم‌ترین قیام‌های مردمی در مقابل بی‌عدالتی و ستمگری حاکمان محلی بود که از **روستای باشتین** در **سبزوار** آغاز شد. در آن زمان مردم سبزوار تحت تعلیمات **شیخ خلیفه** و **شیخ حسن جوری** آماده مبارزه با ظلم و ستم بودند.

تشکیل حکومت سربداران: ساکنان روستای باشتین که از زیاده‌خواهی ماموران مغول به ستوه آمده بودند به پا خاستند و ماموران مغول را مجازات کردند. سپس حاکم مغول در آن ولایت را شکست دادند و با تصرف سبزوار حکومت سربداران را تشکیل دادند.

شعار معروف سربداران (سربه دار می دهیم و تن به ذلت نمی دهیم).

حکومت مملی سربداران با **یورش تیمور** به ایران از بین رفت.

هجوم تیمور به ایران:

در **اواخر قرن هشتم هجری** از **سمت شمال شرق** صورت گرفت.

تیمور گورکانی* یکی از فاتحان مشهور در تاریخ است که بخش وسیعی از آسیا را فتح کرد و امپراتوری تیموری را بنیان گذاشت. او خود را از خاندان چنگیز می دانست. تیمور در بی رحمی و خونریزی دست کمی از چنگیزخان مغول نداشت. او به هنر، علاقه نشان می داد و هر شهر و ولایتی را که می گشود، هنرمندان و صنعتگرانش را به پایتخت خود سمرقند (امروزی) می فرستاد. تیمور حرص و طمع بسیاری به کشورگشایی داشت و در اندیشه فتح چین بود که مرگ، امانش نداد.

تیمور با فتح بخش وسیعی از آسیا امپراتوری تیموری را بنیان گذاشت.

تیمور پس از تسلط بر **ماوراءالنهر** با سوء استفاده از اوضاع آشفته ایران چندین بار به کشور ما یورش آورد.

امپراتوری تیموری از مرزهای چین تا شام گسترش یافته بود.

پس از مرگ تیمور پسرش **شاهرخ** با برتری بر رقیبان بخش های وسیعی از کشور را تحت تسلط خود در آورد.

حکومت تیموریان سرانجام با ظهور **حکومت صفویان** در ایران از میان رفت.